

ÖNSÖZ

Kur'an, zamana ve mekâna bağlı kalmadan insana şöyle seslenir:

“Ey insan! İhsanı bol Rabb’ine karşı seni aldatan nedir?”
(İnfitâr, 6)

Aldanma çeşit çeşit, aldananlar türlü türüdür. Kur'an'da pek çok âyette bu kişilerden bahsedilir. Kur'an, yer yer aldanmanın sebeplerine değinir:

“Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Şeytan, Allah’ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.” (Lokman, 33)

“Bâtıl beklentilerinize aldandınız. Nihayet Allah’ın emri gelip çattı!” (Hadîd, 14)

“Onların vaktiyle uydurdukları şeyler de dinleri hakkında kendilerini yanıltmıştır.” (Âl-i İmrân, 24)

Hz. Ali (r.a) dünyanın gerçek yüzünü tanımış, ona şöyle seslenmişti:

“Ey Dünya! Bana ilişme. Git, başkasını aldat.”

Şeytana ayartma, yoldan çıkarma, saptırma izni verilmişken, dünyamız nasıl aldanış yurdu olmasın? Değil mi ki onun işi aldatma, mesleğidir onun aldatmak; Müslümanını, kâfirini, itaatkârını, âsisini, âlimini, câhilini... Allah’ın (c.c) koruması altındakiler dışında kimse onun aldatmasından, saptırmasından emin olmaz.

İşte bunun için İmam Gazzâlî (r.a) İnsanın Aldanışı isimli bu kitabında aldanan kişilerden bahseder; aldanma nedenlerine değinir, hangi toplumların aldanmakta olduğunu açıklar, aldanma tehlikesinden korunmamız için hastalığı teşhis eder, tedavisinden bahseder. Şeytanın yüzüne bütün kapıları kapatır, kısa ve anlaşılır açıklamalarla, aldanışa düşmeyelim diye elimizden tutup, şeytanın dairesinden bizi uzaklaştırır.

Allah'tan (c.c) dileğimiz odur ki, bizleri tükenmez kâr ve kazanç beklentisi içerisinde olanlardan kılar.

GİRİŞ

Allah'a (c.c) hamd, insanlığın en hayırlısı Efendimiz Muhammed'e (s.a.s) salât ve selâm olsun.

Mükellef ve mühmel² olmak üzere iki tür insan vardır. Mükellef, Allah'ın (c.c) kendisine ibâdet etmesini emrettiği, bunu yaptığı takdirde mükâfatlandıracağını vadettiği, günah işlemeyi yasakladığı, şayet işlerse cezâlandıracağını belirttiği kişidir.

Mükellef biri mümin de olabilir, kâfir³ de. Mümin ya itaatkârdır, ya da âsi. İtaatkârlar da, âsiler de âlim ya da câhil olabilir.

Allah'ın (c.c) koruması altında bulunanlar dışında mümin olsun, kâfir olsun bütün mükelleflerin yanılığ ve aldanış içerisine düşebileceğini gördüm. Allah'ın inâyetiyle bu risâlemizde insanların aldanışını işleyecek, sebeplerini kısa ve net bir biçimde ortaya koyacağız.

Küfür ehli dışında aldanan insanlar, ulemâdan, âbidlerden, varlıklı kesimden ya da tasavvuf ehli kimselerden olabilir.

2 Mühmel, şer'i anlamda sorumlu olmayan kimseye denir. Bunlar; çocuk, uyuyan kişi ve mecnun olmak üzere üç kısımdır. Bu hükmün dayanağı Peygamberimiz'in (s.a.s) "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır; bulûğa erene kadar çocuk, uyanana kadar uyuyan ve akıl sağlığına yeneden kavuşana kadar mecnun kimse." hadis-i şerifleridir. Bu üç kısım dışında kalan bütün kişiler şer'i hükümler bağlamında mükelleftir.

3 Burada kâfirden maksat sadece açıkça küfür üzere olanlar değil, aynı zamanda nifak ehli yani münâfıklardır.

1. BÖLÜM:

KÜFÜR EHLİNİN ALDANIŞI

İnsanlar arasında ilk ele alacağımız kesim küfür ehlidir. Aldanışa düşen küfür ehli iki kısımdır; dünya hayatıyla aldananlar ve şeytanın Allah'la (c.c) aldattığı kimseler.⁴

KÂFİRLERİN DÜNYA HAYATIYLA ALDANMALARI

Dünya hayatıyla aldananlar, “Her zaman peşin veresiyeden daha kârlıdır. Dünya peşin, âhiretse veresiyedir. Dünya lezzetleri kesinken âhiret lezzetleri şüphelidir. Kesin olan bir lezzeti, şüpheli bir lezzet için terk etmeyiz.” derler. Bu, Allah'ın (c.c) lânetine uğrayan iblisin mantığıyla bire bir aynıdır. O şöyle demişti: “*Ben ondan (Hz. Âdem) daha hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise balçıktan yarattın.*” (Sâd, 76) İblis, burada kendisini Hz. Âdem (a.s) ile kıyaslamış ve önemli olanın neden yaratıldıkları olduğu yanılığısına kapılmıştır.

Allah'ın (c.c) emirlerine uymadıklarında, sâlih amellerden uzaklaştıklarında ve nefislerinin arzularına kapıldıklarında, müminler de bu aldanışta küfür ehline ortaklık etmiş olurlar. Zîra o vakit dünya hayatını âhiret hayatına tercih etmiş olurlar ki, bu durum her iki topluluk için de dünya hayatıyla aldanış anlamını taşır.

4 Allah (c.c.) şöyle buyurur: “*Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.*” (Lokman, 33). Aldanma ya dünya hayatından ya da şeytandan kaynaklanır. Dünya hayatının aldatışı herkesçe mâlumdur. Bir diğer aldanma sebebi olan şeytansa, kâfirler ve zâlimler gibi insan ya da cinlerden olan yaygın mânâda kastedilen şeytan olabilir. “*(Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir, halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir.*” (Nisâ, 120).

ŞEYTANIN KÂFİRLERİ ALLAH (C.C) İLE ALDATMASI

Kâfirlerin Allah'la (c.c) aldanişlarına, “Şayet Allah'a bir dönüş olacaksa, biz buna herkesten daha layıgız.” demeleri örnek verilebilir. Nitekim Allah (c.c) Kehf Sûresi'nde onlardan birinin şöyle dediğini bize bildirir:

“(Böyle gurur ve kibirle) kendisine zulmederek bağına girdi. Şöyle dedi: ‘Bunun (bağının), hiçbir zaman yok olacağını sanmam. Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabb'im huzuruna götürülürsem, hiç şüphem yok ki, (orada) bundan daha hayırlı bir âkıbet bulurum.’” (Kehf, 35-36)

KÜFÜR EHLİNİN ALDANIŞ SEBEBİ

Kâfirler, şeytanın yaptığı gibi hatâlı bir kıyaslama yaparak böylesi bir aldanişa düşerler. Küfür ehli, Allah'ın (c.c) kendilerine vermiş olduğu dünya nimetleriyle âhîret nimetlerini, yine dünyada görecekları cezâyla âhîrette karşılaşacakları cezâyı kıyaslar. Onların bu tutumu hakkında Allah (c.c) bize şu olayı aktarır:

“Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o yasaklanana yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selâmlamadığı bir şekilde selâmlıyor, içlerinden de, ‘Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?’ diyorlar...” (Mücâdele, 8)⁵

Yine bu kimseler, fakir müminlere bakarak onları küçümser, hor ve hakir görür. *“Aramızdan Allah'ın ken-*

5 Başka bir âyette Allah (c.c) şöyle buyurur: *“İnkâr edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak günahlarını artırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”* (Âl-i İmrân, 178). Yine diğer bir âyette, *“Âyetlerimizi yalınlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden yavaş yavaş helâke götüreceğiz.”* (Arâf, 182). Allah'ın (c.c.) âyetlerini inkâr edenlerin rızıkları hemen kesilip helâk olmazlar. Hatta Allah (c.c.) onların bir kısmına nimetlerini bolca verir de, şımarırlar. Neticede Allah'ın (c.c.) azâbı bilmedikleri bir taraftan ansızın gelir ve helâk olurlar. İşte bu duruma “istidraç” denir. İstidraç, nimet içerisindeyken yavaş yavaş helâka sürüklenmenin adıdır. Bu kimseler kendilerine verilen türlü nimetler içerisinde kaybolur, kendilerinden geçerler. Bu nimetleri kimin verdiğini düşünmez, şükretmeyi akıllarına getirmezler.

dilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu kimseler de bunlar mı?” (En’âm, 53), “Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi.” (Ahkâf, 11) derler.

Bu kimseler, “Allah (c.c) dünya nimetleriyle bize türlü ihsanlarda bulunduğuna göre bizi seviyor.” diye düşünür. Halbuki iyilik yapmak sevmeyi gerektirmez. Bir kimse sevmese de başka birine iyilikte bulunabilir. Hatta yapılan iyilik ve ihsanlar böylesine bir yanılgıya sürüklediğinde bu kimsenin helâka sürüklenmesine bile sebep olabilir. İşte Allah’la (c.c) aldanış budur. Nitekim Allah Resûlü (s.a.s) şöyle buyurur: “*Hastalarınızı dokunur düşüncesiyle yemeden içmeden menetmeniz gibi Allah, mümin kulunu sevmesine rağmen dünya nimetlerine karşı korur.*”⁶

Basîret ehli kimselerse kendilerine dünyanın kapıları aralandığında üzüdür, fakirliğe duçar olduklarında sevinir ve sâlihlerin şiarı olan karşılama ile, “Fakirliğe merhaba.” diyerek onu karşılarlar. Allah (c.c) şöyle buyurur:

“İnsan var ya, Rabb’i kendisini imtihan edip de ikramda bulunduğu ve bol nimet verdiğiğinde ‘Rabb’im bana ikram etti.’ der. Onu imtihan edip rızkını daralttığına ise ‘Rabb’im beni önemsemedi.’ der.” (Fecr, 15-16)

“Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile, kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar için farkına varamıyorlar.” (Mü’minûn, 55-56)

“...Biz onları bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azâba yaklaştırıyoruz. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim fendim çok sağlamdır!” (Kalem, 44-45)

“Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, (indirmiş olduğumuz sıkıntı ve musibetleri kaldırıp) üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık, birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler. Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabb’i Allah’a mahsustur. (Allah’ın verdiği nimete şükredecekleri yerde nankörlük ettiler, böylece kendilerine zulmettiler. Yüce Allah da yeryüzünü onların zulüm ve küfürlerinden temizlemek için onları helâk etti.) De ki: ‘Ne dersiniz; eğer Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör eder, kalplerinizi de mühürlerse bunları size Allah’tan başka hangi ilâh geri verebilir!’ Bak, delilleri nasıl açıklıyoruz. Onlar hâlâ yüz çeviriyorlar! De ki: ‘Söyler misiniz, size Allah’ın azâbı ansızın veya açıkça gelirse, zâlim toplumdan başkası mı helâk olur?’” (En’âm, 44-47)

Allah’a (c.c) hakkıyla îman etmeyen biri böylesi bir aldanışa düşmekten emin olamaz. Bu aldanışın temelinde Allah’ı (c.c) tanımamak, O’nun sıfatlarını bilmemek yatar. Zîra O’nu tanıyan kişi O’nun azâbından emin olamaz, Allah’ın (c.c) kendilerine dünya kapılarını aralamasına rağmen azgınlıkları sebebiyle helâk olan Fırvun, Kârun, Hâmân ve Nemrûd’u düşünür. Allah (c.c) şöyle buyurarak insanları azâbından sakındırır:

“Allah’ın azâbından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah’ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz.” (Arâf, 99)

“(Yahudiler) tuzak kurdular, Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır.” (Âl-i İmrân, 54)

“Onlar bir tuzak kurarlar, ben de bir tuzak kurarım. Onun için kâfirlere mühlet ver, onları biraz kendi hallerine bırak (pek yakında desteğimiz sana gelecek).” (Târık, 15-17)

İnsan, tuzağa düşmeye karşı uyanık olmalıdır.⁷

7 Kendi çabası olmadan sahip olduğu şeylerle insanın aldanışa kapılması da bu kabildendir. Şeytan da aynı şekilde, Hz. Âdem’e (a.s) secde etme emrine karşı gelişini haklı göstermek adına, *“Ben ondan daha hayırlıyım; beni ateşten onu ise topraktan yarattım.”* diyerek yaratıldığı madde olan ateşle aldanmıştır. Yine bazı insanlar fiziksel yapılarıyla, ailesinin sahip olduğu saygınlıkla aldanır, Allah’ın (c.c.) Hz. Peygamber’ine (s.a.s) ilham ettiği, *“Allah fizikinize, görünüşünüze bakmaz; kalplerinize, yapıp ettiklerinize bakar.”* sözünü unuturlar. Peygamber Efendimiz (s.a.s) şöyle vasiyette bulunmuştur: *“Sizi Allah’ın azâbından koruyamam. İnsanlar amelleriyle huzura gelirken, siz saygın neseplerinizle gelmeyin.”*